

Álvaro Enrígue Išsvajotos tavo imperijos

Iš ispanų kalbos vertė Simonas Bernotas

R A R A

Vilnius, 2025

Kapitonas Chasminas Kaldera, kilęs iš Sarsaleso, Estremadūros, nevalgė gardžiai atrodančio kalakutienos sultinio su gėlėmis, nors ir mirė iš alkio. Prie stalo jam buvo paskirta vieta tarp Šipės ir Teskatlipokos žynių. Pirmasis dėvėjo apsiaustą iš nežinia kaip seniai paaukoto kario odos, nuo puvinio jau patamsėjusios. Antrojo plaukai, nekirpti ir neplauti nuo tada, kai jis pradėjo eiti pareigas šventykloje, aplaistyti daugybės aukų krauju: kasdien karvelio, kartais vėžlio ar kojoto, o per dideles šventes, kurių pasitaikydavo maždaug kas dvidešimta, – kario, pageidautina, tlaškalteko.

Chasminas Kaldera ištiesė ranką ir paėmė išdegtą molinę taurę, į kurią moteris buvo įpylusi vandenyje ištirpinto šokolado su medumi, aitriąją papriką ir vanilę. Jis giliai įkvėpė, įsistebeilijęs į savo lėkštę, stengdamasis nekreipti dėmesio į vilkišką šalia sėdinčiųjų kvapą. Kilstelėjo akis vyriausiojo link. Generolas kapitonas lediniu žvilgsniu liepė tylėti ir tuojau pat valgyti sriubą.

Pažvelgė kairėn. Šipės žynys nuo kojų pirštų iki kaktos buvo išmargintas juodomis ir mėlynomis juostomis. Po apsiaustu iš žmogaus odos jis vilkėjo nepriekaištingai baltą mantiją, išsiuvinėtą plunksnomis, primenančiomis kukurūzų daigus. Jo ausyse kabojo du didžiuliai nefrito diskai, pakraščiuose išpuošti auksinėmis ir sidabrinėmis gyvatėmis. Jie siaubingai svėrė, tikrai turėjo skaudėti. Po lūpa buvo įsegtas auksinis papuošalas – maža šuns galva, kuri iššokdavo ir pradingdavo smakro raukšlėse kaskart jam gurkštelėjus sriubos ar šokolado, tarsi būtų žaidusi odos būdelėje.

Teskatlipokos žynys buvo apsirengęs kukliau – raudonu apsiaustu be raštų. Jo kūnas arba bent jau matoma dalis buvo nudažyta juodai, išskyrus veido sritį tarp nosies ir smakro, raudoną kaip ir apsiaustas. Kaspinas, kuriuo ant viršugalvio buvo susirišęs peraugusį, smirdantį plaukų krūmą, galėjo papuošti Ispanijos didiko dukters kaklą: gėlavandeniai perlai, mažos nefrito galvutės, koraliniai gyvūnėliai, besivejantys vienas kitą sidabrinių siūlų taku. Jo lyg pjūkleliai išgałsti dantys priminė katino iltis.

Chasminas vėl nukreipė žvilgsnį į lėkštę, į šokolado taurę, paskui – vėl į nesiliaujantį smerkiančią žvelgti į jį kapitoną, sėdintį stalo gale, greta princesės Atotoštli. Dabar jis kilstelėjo antakius, tarsi primygtinai ragindamas: valgyk! Kaldera pakėlė šokolado taurę ir sriūbtelėjo gerą gurkšnį. Nors ši gėrimą, ko gero, mėgo labiausiai iš visų naujų ir nepaprastų dalykų, kuriuos jam teko patirti atvykus, šįkart vos neišspjovė – kvapas buvo sumišęs su sukresėjusio kraujo dvoku, sklindančiu nuo jo stalo kaimyno.

Vis dėlto kakavos sukeltas energijos antplūdis, prie kurio atvykėliai dar nebuvo pripratę – kutenimas pakaušyje, tie per nugarą einantys pagaugai, nenumaldomas noras ką nors veikti, – paskatino jį manyti, kad, nepaisant smarvės, gali susidoroti su sriuba. Tačiau paėmęs indą į rankas ir pakėlęs jį prie burnos vėl pajuto spazmus. Nuėjo dubenį žemyn. Dabar jau ir princesė atkreipė į jį dėmesį.

Chasminas pakėlė akis ir nukreipė žvilgsnį į kitą pusę, kad tik nematytų žynių ir generolo kapitono. Žvelgė tiesiai pro Agilaro ir Malinali, jo manymu, įpratusių valgyti net žmogaus mėsą, galvas. Žiūrėjo į sieną ir galvojo apie už jos plytintį selenito miestą. Vaizduotėje sugrįžo į ten esančias šventyklas, kanalus ir plūduriuojančius kvartalus, apsuptus vienodos formos ir dydžio didelių stačiakampių plaustų, kuriuose mešikai augino daržoves ir gėles. Prisiminė savo dvasines pratybas Truchiljo jėzuitų mokykloje ir atgaivino per dieną mintyse susikaupusius vaizdinius: miestą supantį ežerą, užkertantį kelią pabėgti, jei imperatorius duotų įsakymą paleisti karius erelius; slėnį užveriančius ugnikalnius, kuriuos velniškai sunku pereiti, kad išvystum baltus Anauako miestus, sutvirtintus bokštais ir šventyklomis; Ictapalapos pylimo per ežerą pradžią, gėlių arką, mitinio Moktesumos procesiją ir akimirką, kai idiotas generolas kapitonas vos visko nesugadino bandydamas jį apkabinti. Jie atkeliavo į miestą, alkaldas atvedė juos į Ašajakatlio rūmus – tokius ramius ir gražius – ir pasodino valgyti čia pat, senųjų imperatorių salėje, kartu su princesės palyda. Jie atvyko į pačią didžiojo ir dar laisvo Mešiko-Tenoštitlano miesto širdį ir beveik įvykdė užduotį.

Viskas atrodė šmėkliška, tarsi per miglą. Šios garbės jie galbūt nenusipelnė. Kad atsидurtų čia, prireikė milžiniškų pastangų, ir jie beprotiška valia įrodė, jog yra puikūs kariai, žengiantys į priekį, kai niekas kitas to nebūtų daręs, visada rizikuodami, kad ir kas benuktų. Tai ši tą reiškė. Toks darbas, kautynės, žaidimas iki mirties, ir vis dėlto žaidimas. Dabar, kai jie atsидūrė rūmuose pas princesę, jam rodėsi, kad laivas gali bet kada pradėti grimzti. Prabangos ir dieviškų asmenybių apsupty generolas kapitonas vėl atrodė toks pat nevykęs ir nerangus estremađūrietis, koks buvo ir Kuboje. Suvokė, kad yra provincialūs, mažaraščiai, miesčionys. Menkiausia klaida galėjo išduoti, jog iš tiesų jie – tik būrys kalės vaikų, tvirtinančių, kad atvyko imperatoriaus, kurio net nesvajoto sutikti, vardu ir, tiesą

sakant, net neatstovavo Kubos adelantadui¹, kurį įkalbėjo duoti leidimą tam, ką daro.

Atsiduso. Atsigręžęs pažvelgė į lėkštę, bet negalėjo jos paimti į rankas. Ramiausiu balsu, gana maloniai, tarsi komentuojamas Anauako saulės šilumą, pasakė, atleiskite, bet niekas negali taip valgyti.

Generolas kapitonas šyptelėjo ir šiek tiek pakreipė galvą į šoną. Keletą kartų pajudino žandikaulį pirmyn ir atgal. Kiekvieną kartą, kai trukteldavo smakrą į priekį, jo akys imdavo ašaroti – šiurpus vaizdas. Chasminas Kaldera diskretiškai linktelėjo, tarsi prašydamas kantrybės, bet iš tiesų tetroško, kad vyras liautųsi šiurpinęs savo išraiška. Vėl abiem rankom paėmė dubenį su sriuba. Giliai įkvėpė, kad pajustų jos kvapą, bet ir vėl užuodė sukrešėjusio kraujo ir odos puvinio dvoką. Nuleidęs dubenį, delnus padėjo ant lininės staltiesės ir užsimerkė. Išliko ramus. Tramdydamas pykinimą ir balso toną, dėbtelėjo iš dešinės į kairę, lyg rodydamas į žynius, ir tarė: matot? Ir nusišypsojo generolui kapitonui, tarsi prašydamas pasigailėti.

Kaudiljas nurijo gerą gurkšnį skystimo, numykė, kad jam labai skanu ir nusišypsojo šalia sėdinčiai princesei Atotoštli. Vis dar malonia veido išraiška, bet ant stalo, uždengto drobe, sugniaužęs kumščius taip, jog šie net pabalo – iš pykčio dėl Kalderos nepaklusnumo – jis tyliai, beveik išgiedodamas žodžius sušnypštė: užtilk ir srėbk sriubą, kalės vaike, mus vaišina imperatorienė. Kaldera nusišypsojo. Negaliu, atsakė jis, jei žinotum, kaip jie dvokia, Hernanai; va tas, matyt, pusryčiams valgė sutraiškytus kūdikius. Generolas kapitonas atsakė šypsena ir, tarsi komentuodamas šokolado saldumą, atšovė: ir pats rožem nekvepi; tylėk ir valgyk, o paskui vėmk kiek tik nori. Malinali, vertėja iš nahuatlių, pakėlė akis nuo savo lėkštės. Ji majų kalba paklausė ispanų vertėjo Agilaro, ar jie abu turėtų išversti Kalderos ir Korteso žodžius princesei, kilmingiesiems ir žyniams,

¹ Konkistadorų karinis titulas (čia ir toliau vert. past.).

sėdėjusiems prie stalo. Jis jai į ausį taip pat majų kalba sušnabždėjo, kad taip nemano, kad tai tik konkistadorų pašnekesiai.

Malinali mokėjo nahuatlių ir majų kalbas, bet ne ispanų. Agilaras – majų ir ispanų, bet ne nahuatlių. Diskusijos tarp kolhų ir tų, kuriuos ji ir visi kiti vadino kaštiltekais, visada turėjo pereiti per abiejų kalbų filtrą. Tada ji pajuto imperatoriaus sesers, o kartu ir žmonos, princesės Atotoštli žvilgsnio aštrumą, liepiantį išversti tai, kas pasakyta. Ji pakėlė galvą, nusišypojo ir nahuatlių kalba tarė: jie teigia, kad viskas skanu. Princesė vyptelėjo, tuo parodydama, kad netiki nė vienu žodžiu. Vertėja susigūžė ir, maldaudama kantrybės, tarė: jie, žinoma, laukiniai, mano, kad surūgusios vaisių sultys, kurias atsigabeno iš savo žemių, yra skanios, todėl negali patikėti, kad egzistuoja šokoladas.

Šipės žynys, ką tik baigęs savo sriubą, kukliai atsirūgo ir atbula ranka nusišluostė burną, šiek tiek nutrindamas veido dažus. Tarsi pats sau nahuatlių kalba tarė: jie – gyvuliai, nuo jų sklinda šunų ir išmatų dvokas, siūlau juos iškart pribaugti, kol prie jų nepripratome. Princesė smerkiamai jį nužvelgė. Ką mano brolis lieps, tas ir bus padaryta, tvirtai atkirto. Agilaras krenkštelėjo, kad atkreiptų Malinali dėmesį. Majų kalba pasiteiravo, apie ką jie kalbėjo. Ji paaiškino: žynys paklausė princesės, ar jai patinka Hernandas; ši pasakė mananti, kad jis gražus, bet apie tai nedera kalbėti karalienei. Agilaras pakėlė šokolado taurę ir žiūrėdamas į savo palydovus tarė: pirmyn, Ispanija. O Chasminui, kuriam darė didelę įtaką, nurodė: srėbk savo sriubą, kol nebaigsi, nepatieks kito patiekalo ir visi liksime alkani. Kaldera permąstė, kaip sunkiai kovojo, kad čia atsidurtų, ir sugėbėjo įvertinti situaciją. Jis vienu mauku užbaigė valgį. Į sveikatą, tarė generolas kapitonas, pakeldamas savo taurę.

Badiljas Hernano Korteso arkliais rūpinosi nuo Kubos užkariavimo, o jo tarnu buvo nuo pat studijų laikų. Šviesiaplaukis, visuomet įraudęs ir riebus. Kalbėjo mažai ir padrikai, jį viskas dirgino ir jis galėjo valandų valandas žiūrėti į medį. Dėl savo ribotumo, galėjusio jam pakišti koją kariuomenėje dar prieš į ją įstojant, puikiai mokėjo elgtis su gyvūnais. Kapitonas Alvaradas, juodut juodutėlio žirgo Tenebra savininkas, sakydavo, kad Badiljas ispaniškai kalbėdamas mikčioja, nes vienintelė kalba, kurią jis moka, yra arklių. Net Tenebra, kuris savo pykčiu ir įnoringumu priminė šeimininką, Badiljo nurodymus vykdėdavo nuolankiai kaip šunytis.

Atvykimas į miestą vyko sklandžiai ir su iškilme, bet vėliau kilo chaosas. Garsusis Moktesuma atėjo pasveikinti kapitono, tačiau vėlavo į susitikimą, jie apsikeitė keliais žodžiais, nerangiais gestais ir imperatorius grįžo į savo rūmus. Išties nesuskaičiuojama Tenoštitlano priešų karių armija, kurią konkistadorai surinko pakeliui, pasuko atgal. Jie neketino įžengti į miestą, ir niekas iš ispanų pėstininkų

nesuprato, kodėl – be jų konkistadorai tebuvo saujelė paklydėlių. Alkaldas, arba asmuo, kurį kareiviai pavadino alkaldu, skubiai nuvedė juos į rūmus apgyvendinti. Ten šurmuliavo kilmingieji ir kariai, dvelkė smilkalais, vyko paslaptingos ceremonijos. Niekas nieko nesuprato.

Įėjęs į rūmus alkaldas išsivedė kapitonus. Vyriausiasis arbaletininkas suskirstė karius pagal jų specializaciją, o kelios merginos, kurių pėdos iki kulkšnių buvo nudažytos baltai, vedė kastiliečius skirtingomis grupėmis į jų kambarius. Visi elgėsi taip, tarsi Badiljo ir jo žirgų net nebūtų, todėl arklininkas staiga atsідūrė vienas su savo arkliais vietoje, kuri galėtų būti paradinė alkazaro aikštė, jei Tenoštitlane viskas būtų taip, kaip Ispanijoje. Jis buvo atsakingas už dvidešimt septynis žirgus: kaudiljo, devynių kapitonų ir septyniolikos kavaleristų. Neketino jų palikti. Taigi kartu su jais nuėjo į rūmus ieškoti ko nors panašaus į arklidę. Mešikai turėjo gražiausią, didžiausią, tankiausiai apgyvendintą, plaukiojantį miestą pasaulyje, bet jie buvo nepraktiški: neturėjo nei vežimų, nei arklidžių – Badiljui nė į galvą neatėjo, kad taip yra todėl, jog jie neturėjo arklių.

Dideliuose rūmuose arklininkui nepavyko susigaudyti, todėl, sušnabždėjęs Kordobesui – generolo kapitono žirgui – į ausį, paprašė, kad nuvestų juos į sodą. Vedami kapitono žirgo, arkliai klusniai perėjo per keletą salių, koridorių, kiemų ir net vidinių sodelių, kol pasiekė didžiulį rūmų gilumoje buvusį sodą, pilną vaismedžių ir gėlių. Tik Tenebra nusituštino koridoriuje, bet kai Badiljas grįžo išvalyti išmatų, kažkas jau buvo jas surinkęs ir iššluostęs grindis.

Pietūs su princese galėjo baigtis jau po Kalderos incidento su sriuba. Kalbos tebesitęsė, ir nei žyniai, nei kapitonai – pagrindiniai rizikos veiksniai, nes abi grupės pasižymėjo gal per menku, o gal per stipriu ryšiu su tikrove – nepridarė jokių klaidų. Kilmingieji, kuriuos mešikai vadino pipiliais, apylinkių vadai, Tarybos nariai ir alkaldas mažai kišosi. Vertėjai padėjo suprasti vieniems kitus taip gerai, kaip gebėjo, o jei ir pasitaikė nesklandumų, tai tik menkų.

Jie jau ragavo devintą patiekalą – iki deserto, tabako ir diplomatinės sėkmės jiems buvo likę tik penki, – kai Kortesas pasigyrė, kad jį remia tlaškaltėkų, uichocingų ir otomų armija. Princesė, besimėgaudama pomidorų padaže keptu romeritos pyragu, per vertėjus atsakė kaudiljui, kad jis pasiekė neįmanomą dalyką – subūrė šiuos žmones, kurie niekada nieko nereiškė, nes šimtmečius kovojo tarpusavyje dėl to paties slėnio, todėl turbūt buvo liūdna matyti, kaip jie išsiskirsto, kad Moktesuma leistų kaštiltekams įžengti į Tenoštitlaną. Kortesas per vertėjus atsakė, kad jie neišsiskirstė, o

laukia kitoje Ictapalapos pylimo pusėje, kur imperatorius leido jiems laikinai įsikurti.

Tarp keliais žodžiais vis persimetančių princesės ir alkaldo palengva augo įtampa. Malinali nustojo versti į majų kalbą ir susigūžė. Visi, išskyrus žynius, nustojo valgyti. Imperatorienė atitraukė kėdę nuo stalo, pažvelgė į svečius ir uždavė dar vieną klausimą bandžiusiam ją nuraminti alkaldui. Tada ji išrietė kaklą kaip drakonas, kaip visų jaguarų motina, kaip neužkariauto miesto imperatorienė, kuria iš tiesų ir buvo, kai nevykdė diplomatinių pareigų, ir parodė į Kalderą, sakydama kažką, kas privertė net žynius pakelti akis. Malinali majų kalba sušnabždėjo Agilarui tai, ką ji pasakė, o šis pakartojo ispaniškai, kreipdamasis į Chasminą. Ji teigia, kad iš mūsų visų labiausiai pasitiki tavimi, nes tik tau užtenka sveiko proto nenorėti dalytis stalu su žyniais, nuo kurių sklinda nuodų kvapas, bet turi erelio valią ir galų gale sugebi paklusti. Ji klausia tavęs, kur yra tlaškaltekai, ir nori, kad sakytum tiesą.

Kaldera pažvelgė į Kortėsą ir šis tarė: sakyk tiesą. Agilaras ir Malinali išvertė. Jie yra Ictapalapoje, atsakė jis. Atotoštli didingai pakilo nuo stalo. Ar aš susimoviau? – paklausė Kaldera Korteso. Ne, ne, atsiliepė kaudiljas, parodei kiaušus ir pasielgei taip, kaip derėjo. Ir pažvelgė į kitus: tik pirmyn, Ispanija.